Володимир Набоков
Бійка
(оповідання)

1

Вранці, якщо сонце запрошувало мене, я їздив за місто купатися. Біля кінцевої зупинки трамвая, на зеленій лаві, провідники — кремезні, у величезних тупих чоботях — відпочивали, смачно покурюючи, і потирали зрідка важкі руки, що пропахли металом, дивлячись, як поряд, уздовж самих рейок, людина в мокрому фартусі поливає квітучу шипшину, як вода срібним гнучким віялом хльостає з блискучої кишки, то літаючи на сонці, то нахиляючись плавно над тріпотливими кущами. Я проходив повз них, затиснувши під пахвою згорнутий рушник, швидким кроком прямував на узлісся; там часті й тонкі стовбури сосен, шорсткувато-бурі внизу, тілесного кольору вище, були поцятковані дрібними тінями, і на чахлій траві під ними валялися, наче доповнюючи один одного, клаптики сонця й клаптики газет. Раптово небо весело розсовувало стовбури; сірими хвилями піску я спускався до озера, де скрикували та тьохкалися голоси тих, хто купався, і миготіли на світлій гладі темні поплавці голів. На пологому схилі горілиць і ниць лежали тіла всіх відтінків сонячної масті — деякі ще білі з рожевим крапом на лопатках, інші ж спекотні, як мед або колір міцної кави з вершками. Я звільнявся від сорочки, і відразу зі сліпою ніжністю навалювалося на мене сонце.

І щоранку, рівно о дев'ятій, з'являлася поруч зі мною одна й та сама людина. Це був хирлявий літній німець у штанах і куртці напіввійськового крою, з великою лисою головою, випрасуваною сонцем до червоного лиску. Він приносив із собою чорну, як старий ворон, парасольку і ладно схоплений тюк, який негайно ділився на сіру ковдру, купальне простирадло і пачку газет. Ковдру він акуратно розкладав на піску і, залишившись в одних трусиках, заздалегідь одягнутих під штани, презатишно на ковдрі влаштовувався, прилаштовував розгорнуту парасольку за головою, щоб тінь падала тільки на обличчя, і брався за газети.

Я скоса стежив за ним, помічаючи темну, немов розчесану шерсть на його міцних, кривих ногах, пухлувате черево з глибоким пупом, який дивиться, як око, в небо, — і дуже мені було цікаво гадати, хто ця людина, яка так благочестиво любила сонце.

Ми валялися на піску годинами. По небу текли хвилюючим караваном літні хмари - хмари-верблюди, хмари-шатри. Сонце намагалося прослизнути між ними, але вони знаходили на нього сліпучим краєм, повітря згасало, потім знову назрівало сяйво, але першим опромінювався не наш, а протилежний берег, — ми ще були в тіні, рівній і безбарвній, а там лягало вже тепле світло, там тіні сосен оживали на піску, спалахували виліплені із сонця маленькі, голі люди, — і раптово, наче щасливе, величезне око, розкривалося сяйво і на нашому боці. Тоді я підхоплювався на ноги, сірий пісок м'яко обпікав мені ступні, я біг до води, шумно в неї врізався. Добре потім висихати, відчувати, як сонце вкрадливими вустами жадібно п'є прохолодний бісер, що залишився на тілі.

Німець мій зачиняє парасольку і, обережно здригаючись кривими литками, своєю чергою спускається до води, де, за звичаєм літніх купальників обмивши спершу голову, широким рухом пускається вплав. Продавець кислих льодяників

проходить берегом, вигукуючи свій товар. Двоє інших у купальних костюмах швидко проносять відро з огірками — і сусіди мої по сонцю, грубуваті, напрочуд складені молодці, підхоплюють короткі вигуки торговців, майстерно наслідуючи їх. Голе немовля, все чорне від сирого піску, що прилип до нього, шкандибає повз мене, і смішно стрибає маленький дзьобик між незграбних товстеньких ніг. Поруч сидить його мати, напівроздягнена, миловидна, розчісує, закусивши шпильки, своє чорне довге волосся. А подалі, біля самої галявини, коричневі юнаки добряче грають у м'яч, жбурляючи його однією рукою, і оживає в цьому русі безсмертний розмах дискобола, і ось аттичним шурхотом закипають на легкому вітрі сосни, і здається мені, що весь світ, як отой великий і щільний м'яч, перелетів чудовим шурхотом назад у оберемок голого язичницького бога. І в цю мить із якимось еоловим вигуком зринає над соснами аероплан, і смаглявий атлет, перервавши гру, дивиться на небо, де до сонця мчать два сині крила, гудіння, захват Дедала.

Мені хочеться все це розповісти моєму сусідові, коли, важко дихаючи, скалячи нерівні зуби, він виходить із води і лягає знову на пісок. Але німецьких слів у мене надто мало, і тільки тому він не розуміє мене — зате посміхається мені усім єством, блиском лисини, чорним пучком вусів, веселим м'ясистим черевом зі стежиною вовни, яка збігає на середині.

2

Мені професія його відкрилася зовсім випадково. Якось у сутінки, коли глухіше ревуть автомобілі і по-південному горять у синьому повітрі гірки апельсинів на лотках, я забрався в далекий квартал і загорнув до пивної втамувати вечірню спрагу, настільки знайому міським волоцюгам. Мій веселий німець стояв за блискучою стійкою, пускав із крана товстий струмінь, дощечкою зрізав піну, що пишно переливалася через край. На стійку сперся величезний важкий візник із сивими вусищами і дивився на кран, слухав пиво, що шипіло, як кінська сеча. Піднявши на мене очі, господар доброзичливо усміхнувся, налив пива і мені, дзвінко кинув монету в шухляду. Поруч мила і витирала склянки, моторно скриплячи ганчіркою, дівчина в картатій сукні, світловолоса, з гострими рожевими ліктями. Того ж вечора я дізнався, що це його дочка, що звуть її Емма, а його самого - Краузе. Я сів у куточок і став не поспішаючи потягувати легке, білогриве пиво, яке трохи віддавало металом. Кабачок був звичайного типу — дві-три питні реклами, оленячі роги, низька темна стеля в гірляндах паперових прапорців, слід якогось фестивалю. Позаду стійки на полицях блищали пляшки, вище гучно цокав годинник, старомодний, у вигляді куреня з зозулею, що вискакувала. Чавунна піч тягнула свою кільчасту трубу вздовж стіни і перегинала її в строкатість стельових прапорців. На голих міцних столах брудно біліли картонні підставки для пивних кухлів. Біля одного з них сонний чоловік з апетитними складками жиру на потилиці і білозубий похмурий хлопець, на вигляд складальник або монтер, грали в кості.

Було добре, спокійно. Годинник, не поспішаючи, відламував сухі часточки часу, Емма побрязкувала склом і все поглядала в куток, де у вузькому дзеркалі, пересіченому золотими літерами реклами, відбивався гострий профіль монтера і рука його, що підняла чорну лійку з гральними кістками.

Наступного ранку я знову проходив повз кремезних трамвайників, повз віяло води, у якому дивовижно ковзала веселка, і опинився знову на озерному березі, де вже вилежувався Краузе. Він висунув з-під парасольки спітніле обличчя і заговорив

— про воду, про спеку. Я ліг, заплющив очі від сонця, і, коли розплющив очі, все навколо було блакитне. Раптом береговою дорогою, у плямах сонця між сосен, прокотив невеликий фургон, за ним - поліцейський на велосипеді. У фургоні билася, заливалася тонким ридаючим гавкотом спіймана собачка. Краузе підвівся, щосили крикнув: «Обережно! ловець собак!» — і одразу хтось підхопив цей крик, крик передавався з глотки в глотку, огинаючи кругле озеро, випереджаючи ловця, і попереджені люди кидалися до своїх собак, нап'ялювали їм намордники, наклацували прив'язі. Краузе із задоволенням прослухав звучні повторення, що віддаляються, і добродушно підморгнув мені: «Так. Жодної більше не схопить».

Я став досить часто заходити в його кабачок. Мені дуже подобалася Емма — її голі лікті та маленьке пташине обличчя з порожніми й ніжними очима. Але особливо подобалося мені, як вона дивилася на свого коханця монтера, коли він ліниво спирався на стійку. Я бачив його збоку — сумну злісну зморшку біля рота, палаюче вовче око, синю щетину на запалій, давно не поголеній щоці. Вона дивилася на нього з таким переляком і любов'ю, поки він, пильно вдивившись у неї поглядом, щось тихо їй казав, вона так довірливо кивала головою, напіввідкривши бліді губи, — що мені в моєму кутку ставало чудово весело й легко, наче Бог підтвердив мені безсмертя душі або геній похвалив мої книжки. Я запам'ятав також мокру від пивної піни руку монтера, великий палець цієї руки, що стиснув кухоль, — величезний чорний ніготь із тріщиною посередині.

Востаннє, коли я побував там, вечір, пам'ятаю, був задушливий, грозовий, потім здійнявся вихор, і на площі люди побігли до сходів підземної станції: у попелястій імлі площі вітер рвав одяг, як на картині «Загибель Помпеї». Господарю в тьмяному шинку було спекотно, він розстебнув воріт і похмуро вечеряв із двома крамарями. Було вже пізно, і по склу шарудів дощ, коли прийшов монтер. Він вимок, змерз і з досадою пробурмотів щось, побачивши, що немає Емми за стійкою. Краузе мовчав, жуючи сіру, як кругляк, ковбасу.

І тут я відчув, що зараз станеться щось дивовижне. Я багато випив, і душа моя, жадібне, окате моє нутро вимагало видовищ. Почалося все дуже просто. Монтер, підійшовши до стійки, недбало налив собі чарку коньяку з дзьобастої пляшки, проковтнув, витер губи кистю руки і, ляснувши себе по картузу, рушив до дверей. Краузе опустив хрестом ніж і виделку на тарілку і голосно сказав:

— Стій! Двадцять пфенігів.

Монтер, узявшись було за ручку дверей, обернувся:

— Я вважаю, що я тут у себе.

— Ти не заплатиш? — запитав Краузе.

Із глибини під годинником вийшла раптом Емма, подивилася на батька, на коханця, завмерла. Над нею з куреня вискочила з писком зозуля і сховалася знову.

— Залиште мене в спокої, — повільно промовив монтер і вийшов геть.

Тоді Краузе з дивовижною жвавістю кинувся за ним, рвонув двері. Допивши залишок пива, я вибіг теж: порив сирого вітру приємно хлинув мені в обличчя.

Вони стояли один проти одного на чорній панелі, що блищала від дощу, і обидва кричали — я не міг розібрати всі слова в цьому висхідному, гуркотливому гарку, але одне слово чітко повторювалося в ньому: двадцять, двадцять, двадцять. Кілька людей уже зупинилися подивитися на сварку — я сам милувався нею, відблиском ліхтаря на викривлених обличчях, напруженою жилою на шиї Краузе, — і водночас

мені згадалося чомусь, що одного разу, у портовому кублі, я чудово побився з чорним, як жук, італійцем: рука моя опинилася в нього в роті й люто вичавлювала, намагалася розірвати внутрішню мокру шкіру його щоки.

Монтер і Краузе кричали все голосніше. Повз мене прослизнула Емма, стала, не сміла підійти, і тільки відчайдушно скрикувала:

— Отто!.. Батько!.. Отто!.. Батько!.. — і при кожному її вигуку стриманим, вичікувальним гоготом колихався невеликий натовп.

Вони пустилися в рукопашну з жадібністю, глухо забухали кулаки; монтер бив мовчки, а Краузе, вдаряючи, коротко гакав: гек, гек. У худорлявого Отто одразу зігнулася спина, темна кров потекла з ніздрі — він раптом спробував схопити важку руку, що била його по пиці, але натомість похитнувся і звалився навпочіпки на панель. До нього підбігли, приховали його з поля зору. Я згадав, що залишив на столику шапку, і увійшов назад у шинок. У ньому здалося дивно тихо і світло. У кутку сиділа Емма, впустивши голову на витягнуту через стіл руку. Я підійшов, погладив її по волоссю, вона підняла до мене заплакане обличчя і знову опустила голову. Тоді я обережно поцілував її в ніжний, що пахнув кухнею, проділ і, знайшовши шапку, вийшов на вулицю. Там усе ще юрмився народ. Краузе, важко дихаючи, — як тоді на березі, коли він вилазив із води, — пояснював щось поліцейському.

Я не знаю і знати не хочу, хто винен, хто правий у цій короткій історії. Її можна було, звісно, повернути зовсім інакше, зі співчуттям розповісти, як через мідну монетку ображено було щастя, як Емма проплакала всю ніч і, заснувши вранці, бачила знову — уві сні — озвірілого батька, що м'яв її коханця. А можливо, справа зовсім не в стражданнях і радощах людських, а в грі тіней і світла на живому тілі, в гармонії дрібниць, зібраних ось сьогодні, ось зараз єдиним і неповторним чином.

(Уперше оповідання було опубліковано в газеті "Руль" (Берлін) 26 вересня 1925 р.)

Переклад українською: А.Невідомий, 2023 р.